

Beuronská umělecká škola

Zahrnuje specifický umělecký styl, který byl vyučován v ateliérech i v tvůrčích uměleckých dílnách v benediktinských klášterech sdružených v Beuronské kongregaci (založena 1866). Tradičním centrem byl a stále je klášter sv. Martina v Beuronu v jihozápadním Německu nedaleko francouzských a švýcarských hranic. Beuronská škola nejenže spoluurčovala ve druhé polovině 19. století vývoj sakrálního umění po celé Evropě i v zámoří, ale souzněla i s tehdejšími úsilím o oproštění katolické liturgie od pozdních nánosů, především vzorným prováděním gregoriánského chorálu. Jednotný styl svěbytné architektury, malířské výzdoby, plastiky a užitého umění (liturgické náčiní, nábytek, paramenta) vytvářel souhrnné umělecké dílo, tzv. gesamtkunstwerk, k němuž v jiných svých projevech směřovala moderna 90. let, resp. jednotlivé umělecké směry na přelomu 19. a 20. století. V Praze do Beuronské benediktinské kongregace patřily mužský klášter Emauzy (1880) na Novém Městě a ženský klášter Sv. Gabriela na Smíchově (1888). Význam beuronského umění dokládá výstava ve Vídni uspořádaná v roce 1905 umělci Vídeňské secese, kteří z beuronských zdrojů hojně čerpali. Architektem této výstavy byl beuronským uměním značně ovlivněný Josip Plečnik. Beuronské umění vycházelo z význačných etap umělecké historie: raného křesťanství, byzantského, řeckého a římského umění a převážně se inspirovalo dekorem a symboly staroegyptskými, například častého používání datlových palem, jejichž stín poskytoval ochranu před žhavým sluncem, nebo posvátného ptáka sokola, atributu boha Hóra, syna bohyně Isis.

Po první světové válce zájem o beuronské umění slábl, mnohé z jeho děl byly pro domnělou „chladnost“ i v klášterech přemalovány, dvě z nejvýznamnějších beuronských památek - klášter Monte Cassino v Itálii a Emauzy v Praze - byly za druhé světové války zcela zničeny.

Klášter sv. Gabriela v Praze na Smíchově s opatským kostelem Zvěstování Panně Marii (1888-1919) - kulturní památka

Finanční dar Gabriely hraběnky Sweerts-Sporck napomohl k založení prvního ženského kláštera Beuronské kongregace - Sv. Gabriela v původní Karlově, dnes Holečkově ulici v Praze 5, v tehdejší ještě samostatném městě Smíchově. V roce 1889 přišla do Prahy zakladatelská skupina jedenácti benediktinských řeholnic ze starobylého kláštera Nonnberg v Salcburku, aby řídila dokončovací stavební práce budoucího konventu v duchu monastického života podle řehole sv. Benedikta. Klášter Nonnberg v Salcburku sice nepatřil do Beuronské kongregace, ale s centrálním klášterem v Beuronu hojně komunikoval. Původně se několikrát snažil o znovuoobnovení nejstaršího kláštera v Čechách u sv. Jiří na Pražském

hradě. Po bezvýsledných jednáních se tato zakladatelská skupina ujala nově vznikajícího konventu Sv. Gabriela na Smíchově.

Kostel při klášteře Sv. Gabriela byl po svém hrubém dokončení v r. 1891 zasvěcen Zvěstování Panně Marii, což je jeho správný název, titulus ecclesiae, i když je více znám pod jménem Sv. Gabriel.

Návrhy nástěnných maleb, soch a veškerého kostelního mobiliáře jsou dílem P. Desideria (Petra) Lenze, umělce a duchovního v jedné osobě, nejproslulejšího ze zakladatelů Beuronské umělecké školy. Pod jeho vedením i dohledem zde po dobu téměř třiceti let vznikala gesamtkunstwerk jako syntéza mnoha druhů umění a řemesel, na kterém se podíleli nejvýznačnější tvůrci Beuronské umělecké školy jako například P. Gabriel (Jakob) Wüger, P. Willibrord (Jan) Verkade, P. Adelbert (Carl) Gresnigt a umělecky nadané sestry benediktinky, které Lenz vyučoval v ateliérech kláštera sv. Gabriela.

První světová válka a následný zánik rakousko-uherské monarchie byly hlavní příčinou, že práce na výzdobě kostela a kláštera nebyly dokončeny. Nový československý stát dával převážně německy mluvícím sestrám jasně najevo, že zde nejsou vítány. V této atmosféře v roce 1919 sestry v zastoupení podepsaly smlouvu o prodeji kláštera, majitelem se stalo Ministerstvo pošt a telegrafů.

Kláster Sv. Gabriela na hradě Bertholdstein v Rakousku (1919-2008)

Sestry se přestěhovaly s veškerým zařízením kláštera i kostela do Rakouska na hrad Bertholdstein, který pro ně získala rodina Schwarzenbergů. Z úspor a věn sester (asi polovina pocházela ze šlechtických rodin) bylo zapláceno stěhování, značná část financí byla vynaložena na opravu zanedbaného hradu. Kdysi bohatý a hospodářsky soběstačný konvent (na západě pražského kláštera na místě dnešní budovy Povodí Vltavy se rozkládala velká zelinářská zahrada, na severu včetně části Kinské zahrady byly hospodářské budovy, v klášteře se peklo chléb pro chudé a byla zde i vybavená lékárna) ve svém novém působišti v Rakousku výrazně zchudl.

Hrad, později zámek Bertholdstein, se nachází ve východním Štýrsku nedaleko rakouské, slovinské a maďarské hranice. Byl založen ve 12. století a patřil mezi nejvýše položené hrady, které bránily údolí řeky Raaby proti útokům z východního směru. Založen byl šlechtickou rodinou Emmerbergů, která zastávala ve střední Evropě různé důležité pozice. Ve 13. století Berthold IV. von Emmerberg bojoval na Moravském poli po boku římského krále Rudolfa Habsburského proti českému králi Přemyslu Otakarovi II., který zde padl. V 16. a 17. století hrad vlastnili pánové z Lengheimu, kteří postavili opevnění proti Turkům. V roce 1800 přešel hrad do vlastnictví hrabat Trautmannsdorffů a Noe von Nordberg. V roce 1871 pak koupil rozpadající hrad polský hrabě Wladyslaw Koscielski, který působil dlouhá léta jako rádce sultána Abdülmecita I. Od něho získal velké bohatství a titul vrchního velitele kavalerie (Sefer Pasha). Hrad Bertholdstein představěl v romanticko-orientální zdobnosti, stará hradní věž získala nádech tureckého minaretu. Koscielski zemřel silně zadlužen roku 1895.

V roce 1919 se do neudržovaného hradu přestěhovaly sestry benediktinky z Prahy, název kláštera - Sv. Gabriel - byl samozřejmě ponechán.

V roce 1967 hrad Bertholdstein sloužil jako kulisa k filmu Zámek natočeném podle románu Franze Kafky s Maximilanem Schellem v hlavní roli.

Převezení značné části mobiliáře a parament z Rakouska do Prahy v roce 2008 a mezinárodní ohlas kostela Sv. Gabriela

V roce 2008 benediktinky hradní klášter Sv. Gabriela na Bertholdsteinu prodaly, vystoupily z Beuronské kongregace a přestěhovaly se do mnohem menšího objektu ve Svatém Johannu u Herbersteinu rovněž ve Štýrsku. Z původního beuronského mobiliáře nabídly značnou část k navrácení do Prahy. Po devadesáti letech od jejich odchodu z Prahy v roce 2008, získal kostel Sv. Gabriela na Smíchově opět zcela jednotný beuronský charakter, do značné míry stejný, jaký měl v roce 1919.

V této nynější podobě je kostel nejčistší ukázkou komplexního souhrnného beuronského díla díky dochované malířské a sochařské výzdobě a původního z Rakouska do Prahy navráceného mobiliáře. Jeho interiér je druhou nejstarší dochovanou beuronskou památkou na světě (po kapli sv. Maura u Beuronu v Německu). Tomuto významu ovšem neodpovídá nynější stav objektu. Klášter i kostel je v majetku státu, resp. státního podniku Česká pošta.

Na základě věcného břemene, smluvně zřízeného v r. 1919, se v kostele konají pravidelné bohoslužby. Kostel není řeholní ani farní, je zde samostatná duchovní správa, kněz má titul „rektor kostela“.

Do kostela však zatéká a vzácné nástěnné malby jsou na některých místech značně poškozeny. Veškeré snahy jednotlivců, památkářů a hlavně Společnosti přátel beuronského umění o zlepšení neúnosného stavu byly doposud bezvýsledné; stav objektu vyvolává obavy a kritické ohlasy i v zahraničí. V posledních letech vznikla celá řada odborných studií o beuronském umění (Harald Siebenmorgen, Hubert Krins, Claudia Lang, Johanna Buschmann, Adolf Smitmans, Velten Wagner, Kai Kappel, Peter Brooke, Aleš Filip, Roman Musil i speciálně o pražském klášteře Sv. Gabriela (Helena Čížinská, Johanna-Ulrike Wagner-Höher), v nichž jedinečná pozice pražské kapitoly beuronského umění a smíchovského klášterního kostela vystupuje plasticky do popředí. Tomuto probuzenému zájmu od 80. let minulého století napomohly i četné výstavy v zahraničí, které se tématu věnovaly (Karlsruhe, Eibingen, Beuron, Hohenkarpfen, Engen).

Dříve neznámé souvislosti, např. vztah slavného katalánského architekta Antonia Gaudího k beuronskému umění jako inspiračnímu zdroji jeho tvorby odkryla kniha Gaudí i la potència, autor Carles Rius Santamaria, rok vydání 2011.

Poznatky k recepci tohoto umění v USA a v Latinské Americe (zvláště v Brazílii), ale i v Číně a v dalších zemích mapuje kniha L'École de Beuron, autor Felix Standaert, rok vydání 2011.

Reprezentace kostela Sv. Gabriela

Rok 1999

Vydání knihy Beuronská umělecká škola v opatství Sv. Gabriela v Praze na Smíchově, autorka Helena Čížinská, Ars Bohemica (s finanční podporou Česko-německého fondu budoucnosti), *rozebráno*

Vydání poštovní známky/aršíku s náměty Beuronské umělecké školy a s obálkami prvního dne vydání a razítkem. Prodej a razítkování přímo v kostele sv. Gabriela.

Restaurování nástěnné malby S.ADALBERTUS-sv. Vojtěch, autor Jan (Willibrord) Verkade OSB, restaurátoři Přemysl a Tomáš Bergrovi

Rok 2000

Vznik Společnosti přátel beuronského umění, předsedkyně Mgr. Monica Šebová

Rok 2002

Vydání knih: Kánon a beuronští umělci, nakladatelství Společnost přátel beuronského umění-SPBU

Schéma nástěnných maleb a nápisů v kostele Sv. Gabriela, nakladatelství SPBU

Vydání pohlednic s detaily interiéru Sv. Gabriela, SPBU

2004 začátek beuronizace kostela Sv. Gabriela

Doplnění, restaurování a zavěšení lustru na původní místo v presbytáři s laskavým finančním přispěním MČ Praha 5. Originály původních stínidel a nejmenšího ze všech tří kruhů lustru získala Monica Šebová v klášteře Sv. Gabriela na Bertholdsteinu.

Dokument o beuronském umění s Markem Ebenem, ČT 2.

2006

Realizace dvou nepřesných kopií věčných světél podle návrhu zakladatele Beuronské školy P. Desideria Lenze OSB (se svolením arcipata Theodora Hogga OSB z kláštera v Beuronu) a finanční podporou MČ Praha 5.

Rok 2008 návrat značné části inventáře ze Sv. Gabriela

Po devadesáti letech daroval klášter Sv. Gabriela v Rakousku Společnosti přátel beuronského umění část mobiliáře pro kostel Sv. Gabriela v Praze na Smíchově a to: 3x6 m velkou mříž PAX a trůn pro abatysi.

Dále byl do Prahy navrácen beuronský nábytek z bývalého pražského refektáře, postel s nočním stolem po abatysi, hudební skříň, dva velké krucifixy, čtecí pult v podobě sokola, klekátko, pochodně, židle s datací 1895 a 1811 a paramenta (ornáty, pluviál, burzy a další výšivky) s beuronskými motivy. Autorkami výšivek byly umělecky nadané sestry benediktinky z kláštera Sv. Gabriela).

Rok 2010

Vydání další sady pohlednic a záložek, nakladatelství SPBU

Rok 2011

Dokument *Zapomenuté umění* (O beuronském umění a kostele Sv. Gabriela v Praze), ČT 2.

Získání grantu od Magistrátu hl. m. Prahy na realizaci kopie dvoumetrové sochy archanděla Gabriela a její osazení na stříšku vchodu do kostela (realizace do konce roku 2012), svěcení sochy se uskuteční den 3. března 2013 v zastřešené Rájské zahradě kláštera Sv. Gabriela J.E. kardinálem Dominikem Dukou OP, arcibiskupem pražským.

Rok 2012 - 2013

Založení nadačního fondu Malakim (andělé), právní zástupce pan Martin Holler, advokátní kancelář Giese&Partner, Palác Myslbek, Ovocný trh, Praha 1 a Společnost přátel beuronského umění

Ministerstvo kultury přispělo na projekt vydání knihy Svatogabrielského evangelistáře. Finanční podporu a účast na tisku přislíbilo nakladatelství St. Ottilien v Německu. Autorská práva poskytly Společnosti sestry z kláštera Sv. Gabriela v Rakousku a Dr. Prof. Hubert Krins, kurátor uměleckého archivu v Beuronu. Ukončení realizace 2013 - 14.

Společnost SPBU komunikuje s klášterem Sv. Gabriela v Rakousku (dnes St. Johann bei Herberstein), s Prof. Dr. Hubertem Krinsem, kurátorem uměleckého archivu v klášteře Beuron, s ředitelem muzea v Karlsruhe Prof. Dr. Haralidem Siebenmorgenem a Annou zu Stolberg, kde byla v roce 2008 výstava *Ägypten, die Moderne und die Beurer Kunstschule* (viz katalog), s ředitelem Mrg. Heimo

Kaindlem z Diecézního muzea v Grazu v Rakousku, s Dr. Damjanem Prelovškem z Lublaně, největším znalcem Josipa Plečnika, se sestrami kláštera Sv. Gabriela v Herbersteinu v Rakousku, se sestrou Philippou Rath OSB z kláštera sv. Hildegardy v Eibingenu, Hans-Georgem Kunzem, kurátorem výstavy Beuronské umění v Eibingenu, s Dr. Claudií Lang z Mnichova, autorkou Die Goldschmiedekunst der Beurerer Schule 2007, s Dr. Johannou-Ulrikou Wagner-Höher, autorkou knihy Die Benediktinerinnen von St. Gabriel/Bertholdstein 2008, s Prof. Dr. Sybille Aphun-Radtke z Centrálního institutu pro dějiny umění z Mnichova (Zentralinstitut für Kunstgeschichte), s P. Cyrilem Schäferem nakladatelství EOS, St. Ottilien, Německo, v Praze například s Dr. Markétou Grill Janatovou z UPM a profesorem Jindřichem Vybíralem z VŠUP a dalšími.

Seznam šlechticů, umělkyní a vědkyň v klášteře Sv. Gabriela v Praze na Smíchově (1891 - 1919), kde se nacházela Schola gregoriánského chorálu, pracovna pro literaturu a překlady, ateliéry fotografie, malby miniatur a nástěnných maleb a parament pod vedením zakladatele beuronského umění P. Desideria Lenze, OSB:

Maria von Ebelhard
Erentrudis Bensinger
Justina Dold
Lioba von Falser
Dorothea von Forstner-Dambenois
Magdalena, Maria Anna a Emma von Galen
Prudentia Heberle
Maura von Jenisch
Thekla Koepfel
Josepha a Erentrudis von Lutterotti
Agatha von Oer
Clara Rheinborldt
Regentrudis Sauter
Edeltrudis von Salm-Reifferscheidt
Leopoldine von Salm-Reifferscheidt
Benedikta von Schwarzenberg

Seznam všech šlechticů:

Sweerts-Sporck Gabrielle von – Stifterin
Berlinghof Adelgundis 29.01.1849 12.08.1879 07.03.1922 1. Äbtissin
Brackel Adelheid von 16.12.1879 24.06.1909 ---
Coreth Magdalena von 06.02.1884 20.08.1926 28.01.1962
Coudenhove Elisabeth (Marie Franziska) von geborene von Trauttmannsdorff
28.01.1852 21.01.1914 27.01.1940
Donnersmark Edelburga Henckel von 30.09.1898 22.08.1925 ---
Esterházy Scholastica (Ida) von 09.02.1891 30.05.1912 05.11.1948
Esterházy Martina (Praxedes) von 15.09.1879 26.05.1904 23.06.1908
Esterházy Martina von 16.02.1898 21.11.1929 25.07.1942
Ebelhard Maria (Helene) von 24.05.1886 26.05.1907 07.10.1980
Falser Lioba (Ottila) 10.10.1859 05.06.1887 19.03.1922 z Non.
Fedrigotti Francisca (Immaculata) von 01.07.1870 26.04.1918 19.01.1940

Fedrigotti Lioba von 06.12.1904 06.08.1931 0č.9.1945
 Forstner-Dambenois Dorothea (Elizabeth) von 06.07.1884 17.08.1905
 06.05.1969
 Fritsch von Cronenwald Maria Rosa 20.03.1898 21.11.1929 13.12.1954
 Galen Magdalena (Anna „Nika“) von 26.04.1875 08.05.1898 28.03.1920
 Galen Emma (Eustochium) von 26.09.1876 08.09.1901 17.12.1927
 Galen Maria Anna (Concha) von 01.11.1880 11.06.1908 11.01.1962
 Gruben Marianna (Emilie) von 09.08.1874 18.09.1900 22.03.1902
 Jenisch Maura (Maria, Rufname/přezdívk Louise) von 08.02.1859 19.08.1900
 07.02.1930
 Klonovski Hildegardis von 05.08.1909 25.11.1935 ---
 Leonhardi Petronilla (Ludovika) von 20.07.1893 17.11.1913 24.11.1915
 Liechtenstein Adelgundis (Henriette) von 06.07.1875 25.03.1897 21.04.1958
 Lobkowitz Johana (Franziska) von 25.12.1866 17.11.1916 30.12.1918
 Lutterotti Josepha (Margaritha) von 30.06.1875 08.05.1911 16.11.1965
 Lutterotti Erentrudis () von 26.02.1882 29.09.1910 13.12.1925
 Meraviglia-Crivelli Flavia (Maria) von 01.05.1870 17.11.1898 09.02.1946
 Oer Agatha (Adelheid) von 02.04.1871 07.05.1898 23.04.1900
 Parcewska Gabriela (Antonia) von 21.11.1869 12.05.1891 04.05.1914
 Preuschen Erentrudis von 29.04.1900 05.06.1930 09.02.1979
 Puteani Maria Josepha von 24.02.1879 --- 11.08.1952
 Reimer Maria Agatha von 05.02.1891 26.07.1917 ---
 Rechberg Theresa (Maria) von 19.12.1872 25.03.1897 25.05.1957
 Romberg Michaela von 24.03.1868 20.05.1902 14.05.1941
 Salm-Reifferscheidt Maria (Christina) von
 Salm-Reifferscheidt Edeltrudis (Auguste) von 07.01.1877 20.08.1895
 28.09.1919
 Salm-Reifferscheidt Leopoldine (Placida) von 23.08.1874 20.08.1893
 20.06.1943
 Schönberg Paula (Wilhelmina) von 08.02.1878 24.06.1909 02.01.1958
 Schönberg Mathildis (Therese) von 16.01.1881 08.05.1911 23.11.1942
 Schönborn Maria Christina von 22.11.1890 21.01.1910 23.01.1933
 Schoenburg-Glachau Maria Antonia von 22.08.1904 02.10.1935 ---
 Schwarzenberg Benedikta (Maria) von 31.03.1865 20.08.1893 15.02.1943
 Thun-Hohenstern Agnes (Bianca) von 18.09.1868 20.08.1893 18.02.1908
 Thun-Hohenstein Joanna Nep. (Johanna) von 20.01.1887 22.01.1923
 18.10.1982
 Vietinghof Adelais von 18.03.1884 0č.08.1931 0š.04.1976
 Wattec Praxedews (Blanca) von 03.04.1891 08.05.1911 07.06.1973
 Watteck Raphaela (Hildegard) von 06.09.1889 30.05.1912 03.02.1972
 Welsersheimb Hiltrudis von 14.12.1909 11.11.1936 ---
 Zischwitz Mechtildis (Coelsetine) von 22.08.1849 25.02.1892 17.03.1936

Informace o hradu Bertholdstein, kam se benediktinky z Prahy přestěhovaly
 včetně seznamu sester šlechtického původu jsme čerpali z knihy *Die
 Benediktinerinnen von St. Gabriel/Bertholdstein* autorky Ulrike-Johanna Wagner-
 Höher.

Zpracovali v roce 2012:

Mgr. Monica Šebová, předsedkyně Společnosti přátel beuronského umění - SPBU
Nad Křížkem 1616/9, 14700 Praha 4, IČ 7085417
Tel: +420 777 221 950
sebova@orlice.cz

a

PhDr. Miroslav Kunštát, PhD.
Institut mezinárodních studií FSV UK
U Kříže 8, CZ 15800 Praha
Tel: + 420 251 080 25
kunstat@fsv.cuni.cz
miroslav.kunstat@post.cz

Januar 2013